

ביאורים

נשמת האדם היא הכוח הדוחף והמניע להתקדם ולהתעלות כל הזמן. לכן, אין כאב גדול יותר לנשמה ממצב שבו 'תקועים במקום', כשאין התקדמות אלא דריכה ועמידה באותו מצב רוחני. הרב קוק מחדש, שמצב של עמידה במקום מהווה צער גדול יותר מאשר מצב של נפילה רוחנית ממש. הסיבה לכך היא שבמצב של נפילה, נופלים לסוג של תרדמה רוחנית. ההרגשות הרוחניות מתקוות ונעשים אדישים למצב המדורדר שליו הגענו. לעומת זאת, כשעומדים באותו המקום, התחושה היא שעושים לנו 'ניתוח ללא הרדמה'. מכיוון שמבחינה רוחנית אנחנו ערניים ומוודעים לחלוטין למצבנו, ועם זאת אנחנו מרגישים שהנשמה לא מקבלת את מבוקשה. לכן מצב זה כואב ומייסר כל-כך. הכאב הזה מניע את האדם להתקדם ולא להסתפק במצבו הרוחני הקיים. בפסקה ד' מתאר הרב קוק מצב שבו ישנה תחושה כללית של דיכאון, ללא סיבה מוגדרת הנראית לעין. הרב קוק מסביר שתחושה זו נובעת ממצבה הגולמי של הארת התשובה. כדי להפוך אותה לגורם פעיל שיניע אותנו קדימה, יש להעמיק ולהפוך את התחושה הזו להכרה ברורה באמצעות לימוד, העמקה ושימת לב. על ידי העמקה זו מתברר וצומח הגרעין הגולמי והוא מוסיף לנו אור וברכה באופן גלוי ומוחשי.

הרחבות

• עגמת נפש וצער

יש שהלב דוחק תמיד מפני עגמת-נפש, בלא טעם וסבה, וזה בא ממקור התשובה. לפי דברי הרב קוק, עגמת הנפש שבאה מסיבה לא ידועה נובעת ממקור התשובה. זהו צער הנשמה שמרגישה חיסרון במציאות או באדם. צער זה הוא צער טוב, כיוון שהוא גורם להשתוקקות גדולה אל הקודש. הרב קוק מרחיב בהסבר הדבר: "יש עצבנות קטנה, שצריכים לדחותה מיד, בלא הסתעפות של הרצאות וטענות. וישנה עצבנות גדולה, הבאה בלב חכמי לב, וישרים בעומק רוחם, שהיא כשטף גדול ממעין היושר והטוב שבנשמתם, התובעת מהם את השלמתה ומכרת את עומק הנפילה של החיסרון שבמעשים ושבגששות, שבדעות והסכמות, שבאדם ושבעולם, והיא מצטערת עם כל הצער הגשמי והרוחני של הכול. עצבנות זו אין דוחין בלא אומר ודברים, אלא מרוממים אותה לתעודתה, מחזקים על ידה את כוח הרצון ואת בהירות המחשבה לדלות את הכרת ההוויה ממקור הטוב הגמור" [שמונה קבצים, קובץ ג ע]. (ראה עוד בקובץ ו רטו, שם הרב קוק כותב דברים דומים בגוף ראשון).

דאגה זו אינה עצב. גם על החשים אותה יכולה להופיע שמחה גדולה: "מה שהלב דואג מפני העוונות, היא מעלה גדולה להשגה, שהרי אין מוסרים סתרי תורה אלא לאב בית דין. והוא שיהיה ליבו דואג בקרבו. ואין זו מניעה מהופעה גדולה של עונג ושמחה, של גבורה וקדושה, שמחת צדיקים בה', שתחול עליו תמיד" (שם, קובץ ב קכא).

שאלות לדין

- מדוע שונה כל כך הפגם של העומד במקומו לעומת הפגם של היורד ממדרגתו?
- כיצד מזהים עוגמת נפש שנובעת ממקור התשובה?

להצלחת משה בן רחל ושלומציון בת רחל מלכה

לעילוי נשמת חווה בת ר' יצחק לייב ז"ל

ג. החרטה הטבעית, הנוצרת בלב מתכוונתה° של התשובה, באה מתוך צער הנשמה שהיא מצטערת מעמידתה על מצב אחד במעלתה, תחת שהיתה צריכה בכל עת לעלות מעלה אחר מעלה. וקל וחומר אם היא מרגשת בעצמה ירידה. אלא שאם באמת ירדה לגמרי ממעלתה כבר אובדת היא גם כן את חוש הצער הרוחני, או על כל פנים היא מפגימתו°, ועל-ידי זה, חזונו° הפור מתמעט. אבל הצער של עמידה על מקום אחד הוא נקב ויורד עד למעמקי הנשמה, והרגשת הכאב גדולה היא מאד, מפני שהנשמה שלא נפגמה° בירידה חושיה הרוחניים הם בה חיים וערים, ותבערת הצער של העמידה על מקום אחד, שהוא הפך טבעה וכל מטרת הויתרה, היא יוקדת° בה פיקוד אש, שהיפה לשלהבת אהבה רבה מלאתי ענג עליון, בהתגברה לשוב אל מכוון עלייתה° ולהחזיק יפה בתכונת התעלותה בכל עת, "למען יזמרה כבוד ולא ידם ד' אלהי, לעולם אודך".

ד. יש שהלב דוחק תמיד מפני עגמת-נפש°, בלא טעם וסבה, וזה בא ממקור התשובה°, כיוון האור שהאור העליון של זיו השכינה° מתגלה בעמק הנפש בצורה מכווצת מאד. וצריך להזיל על נקדה גרעינית זו° פלגים גדולים° ממען הדעה העליונה, ואז תצא לאור עולם בהרבה נגהות°, גדולות ומפארות, ותקיף את כל רז החיים, ועץ החיים יגלה בהדרת פארותיו° על הנשמה. והתעלה והתקדש אז האדם, והיפה אבלו לששון, וינחם וישמח מיגונו, וימאפל ומחשף° עיני עורים תראינה".

מתכוונתה - מטבעה, כתוצאה מתהליך התשובה. **מפגימתו** - מחסרת אותו. **חזונו** - החלק החד שבו, הכאב שהוא גורם. **הנשמה שלא נפגמה** - הנשמה נשאת בטהרתה גם כשהאדם חוטא. **יוקדת** - בוערת. **מכוון עלייתה** - תכונת העלייה שלה. **דוחק** - לוחץ. **עגמת נפש** - נפש עגומה, עצובה. **וזה בא ממקור התשובה** - עוגמת הנפש מקורה בגודל הארה האלוהית בנפש שהיא מקור התשובה. **זיו השכינה** - הארת האלוהות שבתוך המציאות. **נקדה גרעינית זו** - גילוי האור בעומק הנפש היא כגרעין שעל ידי לימוד והעמקה אפשר להפריח ולגדל אותו. **פלגים גדולים** - נחלים גדולים. **נגהות** - הארות. **עץ החיים** - הארה האלוהית בגדלות ובהרחבה. **פארותיו** - ענפיו. **וימאפל ומחשף** - מתוך האפלה והחושך, עגמת הנפש מהעבודה תגרום לעלייה לאור הגדול.